

Od teorii do praktyki – innowacyjne metody w dydaktyce szkoły wyższej na przykładzie nauki o państwie i systemach politycznych

DOROTA RDZANEK

ORCID: 0000-0002-0966-4925

Uniwersytet Szczeciński

Instytut Nauk o Polityce i Bezpieczeństwie

e-mail: dorota.rdzanek@usz.edu.pl

Słowa kluczowe państwo, system polityczny, metoda 6 kapeluszy, case study, PBL

Abstrakt

Współczesna rzeczywistość, charakteryzująca się dynamicznymi zmianami i szybkim rozwojem technologii, wymaga redefinicji procesów dydaktycznych w szkolnictwie wyższym, szczególnie w obszarze nauk społecznych. Tradycyjne metody nauczania, oparte głównie na pasywnej recepcji wiedzy, okazują się niewystarczające wobec oczekiwań studentów i wymagań rynku pracy. Wdrożenie Polskiej Ramy Kwalifikacji (PRK) zainicjowało fundamentalną zmianę roli nauczyciela akademickiego, który z wyłącznego źródła wiedzy ewoluował w kierunku facylitatora i inspiratora samodzielnego uczenia się studentów. W artykule przeanalizowano rolę aktywizujących metod dydaktycznych w zwiększaniu efektywności kształcenia, rozwijaniu kompetencji praktycznych studentów oraz ich zaangażowania w proces uczenia się. Szczególną uwagę poświęcono specyfice zastosowania tych metod podczas zajęć z przedmiotów „nauka o państwie” i „współczesne systemy polityczne”, w kontekście rozwijania aktywności poznawczej studentów i przygotowywania ich do efektywnego funkcjonowania w dynamicznie zmieniającym się świecie. Zastosowana metodologia badań oparta była na krytycznej analizie literatury przedmiotu, obejmującej publikacje z zakresu dydaktyki akademickiej, pedagogiki i nauk społecznych. Zestawiono i omówiono wyniki dotychczasowych badań oraz obserwacji dotyczących skuteczności różnych strategii nauczania. Wieloletnie doświadczenia autorki w prowadzeniu zajęć z analizowanych przedmiotów dostarczyły praktycznego kontekstu dla prezentowanych rozważań. Wnioski wskazują, że systematyczne stosowanie aktywizujących metod dydaktycznych w nauczaniu nauk społecznych znacząco podnosi efektywność kształcenia. Metody te nie tylko sprzyjają rozwijaniu kompetencji praktycznych studentów, lecz także zwiększają ich zaangażowanie w proces uczenia się. W odniesieniu do przedmiotów „nauka o państwie” i „współczesne systemy polityczne”, analiza potwierdziła, że nowoczesne podejścia dydaktyczne odgrywają kluczową rolę w stymulowaniu aktywności poznawczej studentów i przygotowywaniu ich do wyzwań współczesnego świata.

From Theory to Practice: Innovative Methods in Higher Education Didactics, Exemplified by the Science of the State and Political Systems

Keywords

state, political system, Six Thinking Hats method, case study, PBL

Abstract

Contemporary reality, characterized by dynamic social changes and technological acceleration, requires a redefinition of teaching processes in higher education, especially in the field of social sciences. Traditional teaching methods, often based on passive reception of knowledge, have proven insufficient in the face of student expectations and labor market requirements.

The implementation of the Polish Qualifications Framework (PRK) has further implied a fundamental change in the role of the academic teacher, who has evolved from being the sole source of knowledge to a facilitator and inspirer of independent learning among students. The research objective of the article is to examine the role of activating teaching methods in increasing the effectiveness of education, developing students' practical skills, and enhancing their involvement in the learning process. Particular attention was paid to the specific application of these methods in the courses "State Studies" and "Political Systems," in the context of developing students' cognitive activity and preparing them to operate effectively in a dynamically changing world. The research methodology is based on a critical analysis of the literature on the subject, including publications in the fields of academic didactics, pedagogy, and social sciences. A synthesis and compilation of existing research and observations on the effectiveness of various teaching strategies are carried out. The methodology is supplemented by the author's many years of experience in teaching the subjects "State Studies" and "Political Systems," which provided an empirical context for the presented analyses. The research findings indicate that the systematic use of activating teaching methods in the teaching of social sciences significantly contributes to increasing the effectiveness of education. These methods not only promote the development of students' practical skills, but also intensify their involvement in the learning process. With regard to the subjects "State Studies" and "Political Systems," the analysis confirmed that modern teaching approaches play a key role in stimulating students' cognitive activity and preparing them for the challenges of the modern world.

Wprowadzenie

Współczesna rzeczywistość, charakteryzująca się dynamiką zmian społecznych i szybkim rozwojem technologii, stawia przed systemem szkolnictwa wyższego – zwłaszcza w obszarze nauk społecznych – pilną potrzebę rewizji i unowocześnienia procesów dydaktycznych. Tradycyjne metody nauczania, często oparte na pasywnej recepcji wiedzy, okazują się niewystarczające wobec oczekiwań studentów i wymagań rynku pracy. Zmieniająca się rola nauczyciela akademickiego, który z wyłącznego źródła wiedzy staje się facylitatorem i inspiratorem procesu uczenia się, wymaga systematycznego doskonalenia kompetencji dydaktycznych oraz wdrażania innowacyjnych rozwiązań.

Wdrożenie Polskiej Ramy Kwalifikacji (PRK) w polskim systemie szkolnictwa wyższego zainicjowało głęboką zmianę w postrzeganiu tradycyjnej roli nauczyciela akademickiego. Dominujący do tej pory model dydaktyczny, oparty na jednostronnym przekazywaniu wiedzy i postrzeganiu wykładowcy jako głównego źródła informacji, ustępuje miejsca podejściu, w którym kluczowe znaczenie ma organizowanie i wspieranie procesu samodzielnego uczenia się studentów (Zajac, 2015, s. 301).

Wdrożenie i systematyczne stosowanie aktywizujących metod dydaktycznych w nauczaniu nauk społecznych znacząco zwiększa efektywność kształcenia, rozwija kompetencje praktyczne studentów oraz ich zaangażowania w proces uczenia się. W artykule przeanalizowano i przedstawiono nowoczesne metody dydaktyczne stosowane w naukach społecznych, ze szczególnym uwzględnieniem ich roli w rozwijaniu aktywności poznawczej studentów oraz przygotowywaniu ich do efektywnego funkcjonowania w dynamicznie zmieniającym się świecie. Skoncentrowano się głównie na specyfice zastosowania tych metod podczas zajęć z przedmiotów nauka o państwie i współczesne systemy polityczne.

Przeprowadzono krytyczną analizę literatury przedmiotu, obejmującą publikacje z zakresu dydaktyki akademickiej, pedagogiki i nauk społecznych. W niniejszym opracowaniu dokonano analizy i zestawienia wyników dotychczasowych badań oraz obserwacji dotyczących efektywności różnych strategii nauczania. Analizę teoretyczną wzbogacają doświadczenia dydaktyczne autorki, wynikające z wieloletniego prowadzenia zajęć z przedmiotów nauka o państwie i współczesne systemy polityczne, które stanowią praktyczne odniesienie dla omawianych zagadnień.

Od teorii do kompetencji horyzontalnych

Anna Sajdak wskazuje, że efektywność pracy nauczyciela akademickiego oparta jest na trzech kluczowych rodzajach kompetencji. Pierwsze to kompetencje merytoryczne, które są fundamentalne dla postrzegania wykładowcy jako eksperta w danej dziedzinie. Drugie – kompetencje dydaktyczne, obejmujące zdolności skutecznego przekazywania wiedzy. Trzecie – kompetencje interpersonalne, niezbędne do budowania pozytywnych relacji ze studentami (Sajdak, 2007, s. 201).

Wobec zmieniających się preferencji edukacyjnych studentów, którzy coraz częściej wykazują praktyczne podejście do zdobywania wiedzy, obserwuje się spadek zainteresowania tradycyjnym, teoretycznym modelem kształcenia. Współczesne młode pokolenie charakteryzuje się jednocześnie łatwością adaptacji w pracy zespołowej oraz gotowością do podejmowania zadań wymagających współpracy. Tendencje te wskazują na potrzebę odchodzenia od dotychczasowych metod nauczania na rzecz strategii, które pobudzą studentką aktywność i ciekawość poznawczą, skłaniając do samodzielnego poszukiwania rozwiązań (Wnęk-Gozdek, 2009, s. 145).

We współczesnym podejściu do edukacji akademickiej kładzie się nacisk na definiowanie celów kształcenia w kategoriach efektów obejmujących wiedzę, umiejętności i kompetencje społeczne. Analiza programów nauczania w różnych dziedzinach wskazuje na powtarzalność kluczowych umiejętności, takich jak komunikacja, podejmowanie decyzji, przetwarzanie informacji, praca zespołowa czy ustalanie priorytetów. Do istotnych umiejętności zalicza się również krytyczne myślenie, rozwiązywanie problemów, adaptacyjność, innowacyjność oraz zdolność uczenia się przez całe życie. Współczesny rynek pracy wymaga od absolwentów kompetencji horyzontalnych (tzw. *soft skills* lub *transferable skills*), które wykraczają poza wiedzę dziedzinową i stanowią kluczowy czynnik zawodowej adaptacji (Ratajczak, Uroda, 2018, s. 221–223). Osiągnięcie pożądanego efektów kształcenia zależy zarówno od treści programowych, jak i innowacyjnych metod nauczania, które łączą zdobywanie wiedzy z rozwojem kompetencji interpersonalnych. Obok niezbędnych kompetencji merytorycznych, równie istotne są kompetencje dydaktyczne nauczycieli akademickich, obejmujące znajomość różnorodnych metod nauczania oraz świadomość ich potencjału w procesie kształcenia. Tradycyjne metody dydaktyczne często okazują się niewystarczające do skutecznego rozwijania umiejętności potrzebnych we współczesnym świecie umiejętności, co uzasadnia potrzebę stosowania metod aktywizujących (Wyźga, 2009, s. 75).

Kompetencje odgrywają szczególnie ważną rolę w nauce o państwie i systemach politycznych, gdzie kluczowe znaczenie ma rozumienie procesów społecznych i politycznych oraz zdolność ich krytycznej analizy. Współczesna dydaktyka akademicka w obszarze nauk społecznych – również

w przypadku takich przedmiotów jak nauka o państwie i systemach politycznych – stoi przed wyzwaniem nie tylko przekazywania wiedzy faktograficznej, lecz przede wszystkim rozwijania u studentów kompetencji umożliwiających efektywne funkcjonowanie w złożonej i dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości. Zrozumienie procesów zachodzących w życiu społecznym i politycznym wymaga od studentów aktywnego uczestnictwa w analizie struktur państwowych, mechanizmów funkcjonowania systemów politycznych, dynamiki procesów decyzyjnych oraz interakcji między aktorami politycznymi. Umiejętność krytycznej analizy okazuje się fundamentalna – obejmuje zdolność do rozpoznawania złożoności zjawisk, identyfikowania przyczynowo-skutkowych zależności, odróżniania faktów od opinii, weryfikowania źródeł informacji oraz formułowania własnych, ugruntowanych sądów. Brak rozwiniętej kompetencji krytycznego myślenia prowadzi natomiast do biernego przyswajania schematów, ograniczając ich potencjał do samodzielnego rozwiązywania problemów i adaptacji do nowych wyzwań.

W kontekście nauki o państwie i systemach politycznych, rola wymienionych kompetencji ma szczególne znaczenie. Kompetencje komunikacyjne są nieodzowne do formułowania argumentów, uczestniczenia w debatach politycznych, prezentowania wyników analiz oraz prowadzenia skutecznych negocjacji. W sferze życia publicznego, w której słowo odgrywa kluczową rolę, klarowna i precyzyjna komunikacja jest podstawą. Z kolei umiejętność podejmowania decyzji ma istotne znaczenie w analizie polityk publicznych, ocenie skuteczności działań rządowych czy zrozumieniu dylematów, przed którymi stają liderzy polityczni. Studenci powinni nabywać umiejętność analizy dostępnych danych, przewidywania konsekwencji różnych wyborów oraz formułowania racjonalnych osądów. Przetwarzanie informacji w erze nadmiaru danych i dezinformacji (np. zjawisko *fake news*) staje się umiejętnością warunkującą rzetelne poznanie rzeczywistości politycznej. Obejmuje ona zdolność selekcji, weryfikacji oraz syntezy danych pochodzących z różnorodnych źródeł. Równie ważna jest umiejętność współpracy w zespole, odzwierciedlająca kolektywny charakter procesów politycznych i społecznych. Projekty grupowe, symulacje parlamentarne czy studia przypadków wymagają od studentów kooperacji, podziału ról oraz dążenia do osiągnięcia wspólnych celów. Ustalanie priorytetów jest nieodzowne w kontekście analizy złożonych problemów politycznych, w których ograniczone zasoby i częste konflikty interesów wymagają racjonalnego podejmowania decyzji. Uczy to studentów hierarchizowania zadań i efektywnego zarządzania czasem i zasobami.

Aktywizujące metody dydaktyczne tworzą unikalne środowisko do rzeczywistego doświadczania i praktycznego rozwijania tych kompetencji. Przekształcają proces nauczania z pasywnego odbioru w aktywną partycypację, co przekłada się na głębsze zrozumienie omawianych zagadnień, rozwój kluczowych zdolności oraz przygotowanie studentów do roli świadomych obywateli i przyszłych liderów życia publicznego (Osiński, 2010, s. 3–4).

Metoda sześciu kapeluszy myślowych

Metoda sześciu kapeluszy myślowych (ang. *Six Thinking Hats*) opracowana przez Edwarda de Bono to innowacyjne narzędzie wspierające równoległe myślenie i wielowymiarową analizę problemów. Jej istota polega na celowym i świadomym przyjmowaniu różnych perspektyw myślowych, symbolizowanych przez kapelusze w różnych kolorach. Każdy z nich reprezentuje inny tryb myślenia, co pozwala na systematyczne eksplorowanie danego zagadnienia oraz zrozumienie omawianych zagadnień, rozwój kluczowych zdolności oraz przygotowanie studentów do roli świadomych obywateli i przyszłych liderów życia publicznego. Zastosowanie tej metody sprzyja klarowności, efektywności i konstruktywności procesów dyskusyjnych oraz decyzyjnych, pomagając uczestnikom spojrzeć na problem z nowej perspektywy i ukierunkować tok rozumowania w sposób bardziej świadomy (Kowalska, 2014, s. 353–367).

Metoda de Bono może być stosowana do analizy wielu zagadnień z nauki o państwie. Doskonale sprawdza się podczas zajęć poświęconych genezie państwa, ponieważ umożliwia zrozumienie złożoności i różnorodności zarówno historycznych, jak i współczesnych koncepcji jego powstania, a także ich krytyczną ocenę pod względem mocnych i słabych stron (<https://noautomata.com/metoda-6-kapeluszy-de-bono-pobudzamy-myslenie-lateralne/>).

Sposób zastosowania:

Biały kapelusz (obiektywizm) – studenci przedstawiają fakty i kluczowe założenia każdej teorii (np. kto był jej głównym przedstawicielem, w jakim kontekście historycznym powstała),

Żółty kapelusz (optymizm) – dyskusja o zaletach i pozytywnych aspektach każdej koncepcji (np. dlaczego teoria umowy społecznej była rewolucyjna, jakie wartości promowała).

Czarny kapelusz (pesymizm) – analiza wad, ograniczeń i krytyki każdej koncepcji (np. co teoria podboju/przemocy ignoruje, jakie są słabe punkty teorii patrymonialnej w kontekście współczesnym),

Czerwony kapelusz (emocje) – jakie emocje lub intuicje budzą poszczególne teorie (np. czy studenci czują się bardziej związani z ideą państwa jako umowy, czy widzą w niej tylko produkt przemocy?),

Zielony kapelusz (możliwości) – jakie współczesne teorie mogłyby być rozwinięciem lub syntezą tych historycznych koncepcji/ jakie nowe podejścia do genezy państwa są możliwe,

Niebieski kapelusz (organizowanie) – podsumowanie dyskusji, porównanie koncepcji i wyciągnięcie wniosków na temat ich aktualności lub wpływu na współczesne myślenie o państwie.

Metoda sześciu kapeluszy znajduje także zastosowanie podczas zajęć dotyczących wewnętrznych i zewnętrznych funkcji państwa. Dzięki niej studenci mogą analizować to złożone zagadnienie z różnych perspektyw, rozwijając jednocześnie krytyczne myślenie, kreatywność i umiejętność współpracy.

Propozycja scenariusza dydaktycznego: *Państwo w obliczu kryzysu* (np. pandemii, kryzysu ekonomicznego, migracyjnego).

Biały kapelusz – które funkcje państwa zostały szczególnie obciążone lub wysunięte na pierwszy plan w czasie kryzysu (np. funkcja socjalna, bezpieczeństwa wewnętrznego, dyplomatyczna)?

Czarny kapelusz – jakie niedociągnięcia lub porażki państwa ujawniły się w realizacji jego funkcji podczas kryzysu? Co mogło pójść źle?

Żółty kapelusz – jakie sukcesy w działalności państwa zaobserwowano? Co zostało zrobione dobrze?

Zielony kapelusz – jakie nowe funkcje państwo powinno przejąć lub rozwinąć w przyszłości, aby lepiej radzić sobie z podobnymi kryzysami? Jakie są innowacyjne sposoby realizacji tradycyjnych funkcji?

Niebieski kapelusz – jakie wnioski wyciągnięto z doświadczeń kryzysu w kontekście pełnienia funkcji państwa?

Metoda case study

Metoda *case study* (studium przypadku) należy do kluczowych metod aktywizujących w dydaktyce akademickiej, szczególnie cenionych w naukach społecznych, w tym w nauce o państwie i systemach politycznych. Jej istota polega na dogłębnej analizie rzeczywistych lub symulowanych sytuacji problemowych, co umożliwia studentom praktyczne zastosowanie wiedzy teoretycznej, rozwijanie kompetencji analitycznych i decyzyjnych oraz doskonalenie kompetencji miękkich. Metoda *case study* zyskuje coraz większe uznanie w edukacji akademickiej dzięki swoim licznym walorom dydaktycznym. Analiza rzeczywistych problemów sprzyja rozwojowi krytycznego i twórczego myślenia, ucząc jednocześnie postrzegania zjawisk w ich złożonym kontekście. Dzięki studium przypadku studenci uczą się myślenia w kategoriach przyczynowo-skutkowych oraz przewidywania konsekwencji podejmowanych decyzji, co stanowi podstawę do kompleksowego rozpatrywania realnych wyzwań. Zespołowy charakter pracy nad przypadkiem pozwala uczestnikom dostrzec wielość możliwych interpretacji problemu oraz uświadomić sobie, że w procesach społecznych i politycznych rzadko istnieją jednoznaczne rozwiązania czy uniwersalne reguły działania. Równocześnie zastosowanie tej metody uwiadamia, że żadne okoliczności nie są na tyle wyjątkowe, by nie można było odnieść do nich wcześniej zdobytej wiedzy i doświadczeń. W rezultacie *case study* jawi się jako doskonałe narzędzie do łączenia teorii z praktyką, znacząco zwiększając zaangażowanie studentów w proces poznawczy (Zelek, 2021, s. 71).

Wykorzystanie metody *case study* na zajęciach z przedmiotu „współczesne systemy polityczne” do analizy formy państwa, rozumianej przez pryzmat formy rządów, struktury terytorialnej oraz reżimu politycznego – umożliwia studentom zrozumienie, w jaki sposób teoretyczne kategorie przejawiają się w praktyce politycznej. Porównanie przypadku Wielkiej Brytanii (monarchia parlamentarna) i Rzeczypospolitej Polskiej (republika parlamentarna) sprzyja refleksji nad tym, w jaki sposób funkcja głowy państwa – monarchy i prezydenta – wpływa na procesy polityczne, stabilność systemu oraz społeczne postrzeganie władzy. Analiza obejmuje zestawienie roli i uprawnień króla w Wielkiej Brytanii z kompetencjami prezydenta w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem ceremonialnych i politycznych aspektów obu urzędów. Dyskusja może dotyczyć także rzeczywistych różnic w funkcjonowaniu systemów monarchicznych i republikańskich, wykraczających poza wymiar symboliczny. Ciekawym elementem jest ponadto zbadanie historycznych uwarunkowań,

które doprowadziły do ukształtowania się tych konkretnych form rządów, oraz rozważenie, na ile monarchia zachowuje aktualność we współczesnych demokracjach. W tym kontekście metoda *case study* umożliwia również analizę zalet i ograniczeń federalizmu oraz unitaryzmu – zwłaszcza w odniesieniu do efektywności zarządzania, partycypacji obywatelskiej i wpływu decentralizacji władzy na spójność państwa.

Implementacja metody *case study* w omawianych obszarach nauki o państwie i systemach politycznych przynosi znaczące korzyści dydaktyczne. Umożliwia studentom głębsze zrozumienie abstrakcyjnych koncepcji poprzez osadzenie ich w realiach empirycznych. Aktywizuje proces uczenia się, rozwija umiejętności analityczne, syntetyczne i problemowe. Jednocześnie sprzyja kształtowaniu umiejętności społecznych – pracy zespołowej, komunikacji i negocjacji – które są kluczowe w przyszłej praktyce zawodowej absolwentów nauk społecznych. W efekcie studium przypadku nie tylko wzbogaca proces kształcenia, lecz także skutecznie przygotowuje studentów do samodzielnego rozwiązywania złożonych problemów politycznych we współczesnym, dynamicznie zmieniającym się świecie.

Metoda Problem-Based Learning (PBL)

Metoda Problem-Based Learning (PBL), czyli uczenie się oparte na problemach, to innowacyjne podejście dydaktyczne, które zyskało szerokie uznanie w szkolnictwie wyższym, szczególnie w naukach społecznych, medycznych, inżynieryjnych i ekonomicznych. Jej istota polega na organizowaniu procesu kształcenia wokół złożonych, autentycznych problemów stanowiących punkt wyjścia do zdobywania wiedzy i rozwijania umiejętności. W przeciwieństwie do tradycyjnego modelu, w którym najpierw przekazuje się wiedzę, a następnie wykorzystuje ją do rozwiązywania problemów, w PBL to problem inicjuje i stymuluje proces uczenia się. PBL jest zaawansowaną metodą dydaktyczną, która, mimo pewnych trudności wdrożeniowych, oferuje znaczące korzyści w zakresie rozwoju kompetencji studentów, wspierając rozwój kompetencji analitycznych, decyzyjnych i interpersonalnych oraz kształtując postawę samodzielności i odpowiedzialności za własny proces uczenia się (Multan, 2017, s. 170). Jest to szczególnie wartościowe w naukach społecznych, gdzie kluczową rolę odgrywa analiza złożonych i wieloaspektowych problemów. Konieczność pracy w grupie sprzyja rozwijaniu kompetencji miękkich niezbędnych do efektywnej współpracy – takich jak umiejętność argumentacji, negocjacji oraz osiągania kompromisu. W trakcie pracy nad projektem bazującym na PBL studenci doskonalą również zdolność planowania i organizowania samodzielnej pracy ukierunkowanej na rozwiązanie konkretnego zagadnienia (<https://www.cel.agh.edu.pl/problem-based-learning/>).

Typowy cykl PBL, często nazywany „procesem siedmiu kroków”, obejmuje następujące etapy (Zajac, 2010, s. 307–311):

1. Prezentacja problemu – nauczyciel przedstawia studentom złożony problem, który jest punktem wyjścia do pracy. Problem nie powinien mieć jednego, oczywistego rozwiązania.
2. Uściślenie terminu/pojęć – studenci wspólnie wyjaśniają wszelkie nieznane terminy i pojęcia zawarte w opisie problemu, aby zapewnić wspólne rozumienie zagadnienia.

3. Definiowanie problemu – grupa identyfikuje i precyzuje główne kwestie wymagające rozwiązania. Etap ten często określa się pytaniem: „Co musimy wiedzieć, aby rozwiązać ten problem?”
4. Burza mózgów (generowanie hipotez/wstępnych wyjaśnień) – na podstawie swojej wiedzy studenci formułują wstępne hipotezy dotyczące możliwych przyczyn i rozwiązań problemu.
5. Formułowanie celów uczenia się – grupa określa konkretne cele edukacyjne – czego muszą się nauczyć, aby móc rozwiązać problem.
6. Samokształcenie i zbieranie informacji – studenci indywidualnie lub w podgrupach poszukują niezbędnych informacji, korzystając z różnych źródeł (literatura, bazy danych, eksperci). Jest to faza intensywnego, samodzielnego uczenia się.
7. Synteza, zastosowanie i ocena – uczestnicy dzielą się zdobytą wiedzą, weryfikują pierwotne hipotezy oraz opracowują końcowe wnioski i propozycje rozwiązań.

W przypadku przedmiotów takich jak „nauka o państwie” i „współczesne systemy polityczne”, studenci często mierzą się z abstrakcyjnymi koncepcjami i złożonymi strukturami teoretycznymi. PBL umożliwia zakotwiczenie tych koncepcji w konkretnych, realnych sytuacjach. Zamiast biernie przyswajać definicje państwa, suwerenności czy typologii systemów politycznych, studenci są konfrontowani z problemami wymagającymi od nich aktywnego poszukiwania, analizy i syntezy informacji. Takie podejście sprzyja nie tylko głębszemu przyswojeniu wiedzy, ale rozwija również umiejętność identyfikowania problemów, formułowania pytań oraz poszukiwania adekwatnych rozwiązań na podstawie dostępnych danych i teorii. Poza wymiarem czysto kognitywnym, PBL jest niezwykle efektywny w rozwijaniu kluczowych kompetencji miękkich, niezbędnych w przyszłej karierze zawodowej absolwentów nauk społecznych – takich jak współpraca zespołowa, komunikacja, inicjatywa oraz umiejętność organizacji pracy.

Zaletą PBL jest także rozwijanie umiejętności transferu wiedzy teoretycznej do praktycznych zastosowań. Rozwiązywanie realistycznych problemów politycznych, społecznych czy prawnych zmusza studentów do aplikowania zdobytej wiedzy, co prowadzi do jej głębszego utrwalenia i zrozumienia. Studenci nie tylko wiedzą „co”, ale także „jak” wykorzystać swoją wiedzę. Jest to szczególnie cenne w naukach społecznych, gdzie zrozumienie dynamiki współczesnego świata wymaga nieustannej konfrontacji teorii z rzeczywistością empiryczną.

Metoda PBL znajduje doskonałe zastosowanie podczas zajęć poświęconych zagadnieniom obywatelstwa i bezpieczeństwa. Zadanie dydaktyczne może polegać na tym, że grupa studentów – działając jako zespół ekspertów Biura Wysokiego Komisarza ONZ ds. Uchodźców (UNHCR) – przygotowuje krótkie opracowanie typu *policy brief* dotyczące problemu bezpieczeństwa w wybranym regionie geograficznym (np. Azja Południowo-Wschodnia, Róg Afryki, Europa Wschodnia). Należy uwzględnić różnorodne kategorie osób zagrożonych bezpieczeństwem, takie jak dyskryminowane mniejszości etniczne czy dzieci urodzone bez obywatelstwa rodziców.

Przykładowe zadania dla studentów:

1. Przedstawić precyzyjną definicję obywatelstwa oraz bezpieczeństwa w ujęciu prawa międzynarodowego. Skatalogować główne kategorie osób zagrożonych bezpieczeństwem w wybranym regionie, ilustrując je konkretnymi przykładami.

2. Zidentyfikować i przeanalizować pierwotne zasady nabywania obywatelstwa (prawo krwi, prawo ziemi) oraz inne czynniki – takie jak konflikty zbrojne, sukcesja państw, luki prawne czy dyskryminacja – prowadzące do powstawania bezpaństwowości w danym regionie.
3. Opisać prawa i obowiązki wynikające z obywatelstwa oraz przedstawić konsekwencje jego braku dla jednostek (np. ograniczony dostęp do edukacji, opieki zdrowotnej, zatrudnienia, prawa do podróżowania) i dla państw (np. zagrożenie stabilności społecznej, spowolnienie rozwoju gospodarczego).
4. Opracować zestaw rekomendacji politycznych i prawnych dla państw regionu i organizacji międzynarodowych, ukierunkowanych na zapobieganie bezpaństwowości i jej eliminację. Rekomendacje powinny być oparte na normach prawa międzynarodowego publicznego, m.in. Konwencji ONZ dotyczącej statusu bezpaństwowców z 1954 roku oraz Konwencji ONZ o redukcji bezpaństwowości z 1961 roku.

Cel dydaktyczny: zrozumienie fundamentalnego znaczenia obywatelstwa, identyfikacja złożonych przyczyn i konsekwencji bezpaństwowości oraz rozwijanie umiejętności formułowania rekomendacji politycznych opartych na wiedzy prawniczej i społecznej.

Podsumowanie

Przedstawione rozważania potwierdzają zasadność tezy o fundamentalnym znaczeniu wdrażania i systematycznego stosowania aktywizujących metod w dydaktyce akademickiej. W warunkach dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości społecznej i technologicznej, tradycyjne, transmisyjne modele kształcenia okazują się niewystarczające, a ich redefinicja staje się koniecznością. Wdrożenie Polskiej Ramy Kwalifikacji (PRK) dodatkowo wzmacnia ten kierunek zmian, akcentując przesunięcie paradygmatu – od roli nauczyciela jako głównego dysponenta wiedzy ku roli facylitatora i organizatora procesu samodzielnego uczenia się studentów.

Analiza specyfiki przedmiotów takich jak „nauka o państwie” i „współczesne systemy polityczne” ukazała szczególnie potencjał różnorodnych metod aktywizujących w rozwijaniu kluczowych kompetencji. Jak wykazano w szczegółowych scenariuszach i ogólnych rozważaniach, zastosowanie: Problem-Based Learning (PBL), metody *case study* oraz metody sześciu kapeluszy myślowych de Bono umożliwia studentom nie tylko praktyczne wykorzystanie wiedzy w złożonych kontekstach, lecz także rozwijanie krytycznego myślenia, umiejętności analizy i syntezy, pracy zespołowej, efektywnej komunikacji oraz samodzielności w poszukiwaniu informacji.

Zastosowanie zintegrowanego podejścia, łączącego różnorodne metody aktywizujące, nie tylko zwiększa aktywność poznawczą studentów, lecz także sprzyja ich zaangażowaniu i motywacji do samodzielnego rozwiązywania problemów. Przekształca ono proces dydaktyczny z biernego przyswajania informacji w interaktywne, badawcze i partycypacyjne doświadczenie, lepiej odpowiadające oczekiwaniom współczesnych studentów oraz wymaganiom rynku pracy. Systematyczne wykorzystanie metod aktywizujących – takich jak Problem-Based Learning (PBL), studium przypadku i metoda sześciu kapeluszy myślowych – jest kluczowe dla podniesienia jakości kształcenia oraz efektywnego przygotowania absolwentów do wyzwań współczesnego świata.

Implementacja tych metod, mimo ich niewątpliwej wartości dla rozwoju kompetencji studentów, wiąże się jednocześnie z pewnymi ograniczeniami i trudnościami. W kontekście nauczania nauk społecznych, a w szczególności przedmiotów takich jak „nauka o państwie” i „współczesne systemy polityczne”, wyzwania te mogą przybierać różnorodne formy.

Po pierwsze, jedną z głównych barier pozostaje czasochłonność przygotowania i prowadzenia zajęć z wykorzystaniem omawianych metod. Zarówno opracowanie angażujących studiów przypadku, jak i konstruowanie złożonych problemów w ramach PBL wymaga od wykładowcy znacznego nakładu pracy, wykraczającego poza standardowe przygotowanie do zajęć. Sam przebieg takich zajęć jest z reguły dłuższy niż w tradycyjnych formach kształcenia, co może kolidować z ograniczonym czasem przewidzianym w programie studiów.

Po drugie, skuteczność tych metod jest silnie uzależniona od przygotowania i zaangażowania studentów. W przypadku metody sześciu kapeluszy brak zrozumienia ról lub niechęć do przyjęcia odmiennych perspektyw może osłabić efektywność dyskusji. Podobnie, przy stosowaniu *case study* i PBL niewystarczające przygotowanie merytoryczne, trudności w pracy zespołowej czy opór przed samodzielnym poszukiwaniem rozwiązań mogą znacząco utrudniać osiągnięcie zakładanych efektów kształcenia. Należy też uwzględnić potencjalny opór studentów przyzwyczajonych do pasywnego odbioru wiedzy, co niekiedy prowadzi do frustracji i spadku motywacji.

Po trzecie, wdrażanie innowacyjnych metod wymaga od prowadzącego zajęcia wysoko rozwiniętych kompetencji dydaktycznych, wykraczających poza tradycyjną wiedzę merytoryczną. Niezbędne są umiejętności zarządzania grupą, konstruktywnego udzielania informacji zwrotnej oraz elastycznego reagowania na dynamikę procesu uczenia się. Brak odpowiedniego przygotowania dydaktycznego kadry akademickiej może stanowić poważne ograniczenie pełnego wykorzystania potencjału tych metod.

Należy wreszcie zwrócić uwagę na ryzyko powierzchownego traktowania analizowanych problemów lub sprowadzania ich do uproszczonych schematów, zwłaszcza w przypadku złożonych zagadnień nauk społecznych. Aby uniknąć tej pułapki, konieczne jest precyzyjne formułowanie zadań, stałe monitorowanie postępów studentów oraz zapewnienie dostępu do odpowiednich zasobów i materiałów źródłowych. Warto również podkreślić, że ocena efektów uczenia się w ramach tych metod jest bardziej złożona niż w tradycyjnych modelach i wymaga stosowania alternatywnych form ewaluacji, które adekwatnie odzwierciedlają rozwój kompetencji.

Zidentyfikowane trudności podkreślają wagę dalszych badań i praktycznych implementacji, ukierunkowanych na doskonalenie dydaktyki akademickiej i jej dostosowanie do współczesnych realiów edukacyjnych.

Bibliografia

- Dirak, A., *Problem-Based Learning*. Pobrane z: <https://www.cel.agh.edu.pl/problem-based-learning> (30.05.2025).
- Kowska, M. (2014). Metoda 6 kapeluszy na tle innych metod heurystycznych. *Roczniki Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej w Toruniu*, 13, 353–367.
- Multan, E. (2017). Metoda problemowa (PBL) w procesie dydaktycznym uczelni wyższej. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach. Seria: Administracja i Zarządzanie*, 113, 170.

- Olszewski, M., *Metoda 6 kapeluszy de Bono: pobudzamy myślenie lateralne*. Pobrane z: <https://noautomata.com/metoda-6-kapeluszy-de-bono-pobudzamy-myslenie-lateralne/> (29.05.2025).
- Osiński, Z. (2010). Kompetencje miękkie absolwenta humanistycznych studiów wyższych a metody prowadzenia zajęć. W: B. Sitarska, K. Jankowski, R. Droba (red.), *Studia wyższe z perspektywy rynku pracy* (s. 57–66). Siedlce: Wydawnictwo Akademii Podlaskiej. <https://open.icm.edu.pl/handle/123456789/2390>.
- Ratajczak, S., Uroda, J. (2018). Innowacje dydaktyczne jako element przewagi konkurencyjnej na rynku uczelni wyższych. W: A. Francik, K. Szczepańska-Woszczyna, J. Dađo (red.), *Procesy innowacyjne w polskiej gospodarce – potencjał zmian* (s. 221–223). E-book: Wydawnictwo Naukowe Akademii WSB.
- Sajdak, A. (2007). Pomiędzy misją a ekonomią, refleksja nauczyciela nauczycieli. W: E. Kobylecka (red.), *O humanizacji pracy zawodowej nauczyciela* (s. 191–204). Poznań: Wydawnictwo Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego.
- Wnęk-Gozdek, J. (2009). Formy i metody aktywizowania studentów. W: A. Domagała-Kręcioch, O. Wyżga (red.), *Współczesne wyzwania dydaktyki szkoły wyższej* (s. 145–161). Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego.
- Wyżga, O. (2009). Metody nauczania stosowane na wyższej uczelni. W: A. Domagała-Kręcioch, O. Wyżga (red.), *Współczesne wyzwania dydaktyki szkoły wyższej*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego.
- Zajac, B. (2015). Metoda projektów jako strategia postępowania dydaktycznego na wyższej uczelni. O efektach kształcenia i metodzie projektów. *Studia Edukacyjne*, 34, s. 301–311. DOI: 10.14746/se.2015.34.18.
- Zelek, A. (2021). Case study – nieocenione narzędzie dydaktyczne. *Okolo Pedagogii*, 2, 66–79.

Cytowanie

- Rdzanek, D. (2025). Od teorii do praktyki – innowacyjne metody w dydaktyce szkoły wyższej na przykładzie nauki o państwie i systemach politycznych. *Acta Politica Polonica*, 2 (60), 129–139. DOI: 10.18276/ap.2025.60-09.